

NOBEL-EMLEKDÍJAK: A KÖZGAZDASÁGI GONDOLKODÁS CSÚCSAI VAGY ÚTJELZŐI?

Temesi József (szerk.)

KÖZGAZDASÁGI NOBEL-DÍJASOK 2005-2024

Akadémiai Kiadó, 2025

A második nagy közgazdasági eszmetörténeti vállalkozás ez. Jó néhány évvel ezelőtt jelent meg Bekker Zsuzsa: *Közgazdasági Nobel-díjasok, 1969-2004.* című munkája, összesen 928 oldalon. Ez a mostani könyv sem karcsú kötet, mindenesztül 561 lap.

Hogy kell-e reflektálni a legmagasabb tudományos elismerésben részesülők munkásságára, az nem kétséges. A Nobel-emlékdíj a legnagyobb presztízsű díj, amit tudományterületünk művelői elnyerhetnek.

A Svéd Királyi Tudományos Akadémia keretén belül működő szakmai bizottság alapos ajánló munkáját követően, a többi tudományág díjazottjaival együtt ismeri meg a világ az adott évben kiválasztott(ak) nevét, az októberi ünnepélyes bejelentéskor. Eltérően néhány más díjtól, sosem merült fel, hogy érdemtelen díjaztak volna. Az inkább gyakori, hogy a szakmai közönség további érdemes személyeket hiányol a listáról. Megesik, hogy a díjban részesített tudós neve nem cseng ismerősen még a szakmai körökben sem. A Nobel-bizottság által közzétett életrajz és szakmai indoklás azonban nem hagy kétséget a kiemelkedő szakmai érdem felől.

Az ismertség nem egyértelmű minőségi indikátor. Létezik a „tudósok tudósa” alkat, akinek a neve nem vált ismertté az általa művelt szakterületen kívül, viszont a szűkebb szakma számára vitán felül álló szaktekintély. Mások viszont tankönyvek szerzőjeként vagy közpolitikai tanácsadói mivoltukban az akadémiai kiválóságon túl a közismertségig is eljutottak. Keynes nagyságából semmit sem von le, sőt hozzátesz, hogy korának szakmai celebritása lett. Samuelson, vagy az ebben a kötetben bemutatott Paul Krugman, William Nordhaus, Robert Shiller, Ben Bernanke vagy Daron Acemoglu szintén sikerrel ötvözi a szakmai elismertséget a közismertséggel. Más esetekben ugyanakkor még a sokat olvasó közgazdász is kutatni kezd emlékeiben. Ha a név nem is dereng, akkor az internethez fordul.

Vagy az ilyen munkákhoz. Ezért is fontos az életpálya ismertetése, a szakmai hatás értékelése, az iskolateremtési képesség felmutatása a díjra reagáló kortársak részéről.

Hogy kell-e magyarul, nemzeti nyelven könyvet írni a díjazottokról és munkásságukról, az már nem magától értetődő. A közgazdaságtan, mint olyan sok más szakterület, a huszadik századtól az angolt használja lingua franca minőségben, szakmai munkanyelvként. Immár az alapkészségek közé számít az angol nyelvű kommunikáció. Ettől azonban még igaz, hogy az elérhető közönséget bővíti az anyanyelvi közlés. Ez a szempont bizonyosan motiválta a szerkesztőt és a kiadót. Remélhetőleg valóban sokakhoz eljut a most közzétett tanulmánykötet, leveszik a könyvtárak polcáról hasznos kézikönyvként.

Itt azért többről van szó, mint nyelvi kérdésről: magyar szakemberek írnak a Nobel-díjazottokról és munkásságukról, a magas elismerést megalapozó tudományos eredményeikről - magyar olvasók számára. Lehetne persze erre rávágni: egy nagy tudós munkássága a tudományosság általános szabályai szerint univerzális érték, és ekképpen miért lenne más „magyar szemmel” mondjuk az opcióárazás tudománya, mint dán vagy indiai nézőpontból?

Ez azonban nem igazi érv a magyar értékelő-elemző könyvvel szemben. A tudós működésének és tudományos eredményének a percepciója országonként más, hiszen sok függ a befogadó közegtől, esetünkben a magyar tudományosság sajátosságaitól. Amikor egy szakterület kiemelkedő képviselője Nobel-díjban részesül, fény vetül a vizsgált kutatási területre is, annak relevanciája viszont országonként különbözik.

A tudós arcélének a bemutatása és a vizsgálati területre gyakorolt hatásának az összefoglalása kiváló alkalom arra, hogy a laudációban szó essen a helyi vonatkozásokról, esetünkben a témakör magyarországi vizsgálatainak az eredményeiről. A szakma nagy egyéniségeinek lehetnek jeles hazai követői; megemlítésük hozzátesz a díjazott tudós profiljához. Mind a 2005-ös kötetnek, mind az itt bemutatott munkának a szerzői bővebben vagy érintőlegesen, de kitérnek a díjazott tudós hazai recepciójára, a témakörében folyó magyarországi kutatásokra.

Az viszont, hogy kell-e könyvformában reagálni egy hosszabb időszak Nobel-emlékdíjasainak életére és működésére, már kevésbé egyértelmű.

Ma a világháló korában szinte minden szinte azonnal elérhető a magas kitüntetést elnyerőkről. A Nobel-díj intézményének honlapja rengeteg ismeretet tartalmaz. Aki tehát magáról a díjazottról és annak munkásságáról tudni szeretne a kitüntetés általi készítés nyomán, könnyen tájékozódhat. Arról viszont nem, ami az előbbieket szerint komoly hozzáadott érték: a hazai tudományos élet számára mit mond a Nobel-díjjal elismert kutató, és a kutatási programja.

2005-ben is volt már internet. Most pedig különösen könnyű a tájékozódás. Ez a körülmény elvileg ellene szól annak, hogy az akadémiai tudás fél ezredéve ismert és használt eszközeként, azaz könyvként kerüljön elénk a Nobel-bizottság által figyelmünkbe ajánlott tudásanyag.

Magam azonban határozottan örülök, hogy Temesi József szerkesztésében létrejött és kézbe vehető könyvbeli formát öltött a nagy vállalkozás.

A szerzők névsora is imponáló. Ez így volt a Bekker-kötettel is. Akkor az átfogott időszak 55 Nobel-díjasát (használjuk nyugodtan ezt a formulát az emlékdíjra) 49 magyar szerző mutatta be; volt, aki két tudósról is írt. Néhányan már nincsenek köztünk a magyar kötetszerzők körül. Vannak azonban többen is, szám szerint tizenegyen, akik az akkori vállalkozásban is részt vettek szerzőként, mások pedig szakmai lektorálási munkát vállaltak.

A szerkesztői előszó szerint csaknem hatvan szaktudós vett részt ebben a vállalkozásban. Aki ismeri a mai tudományos világ elfogadott teljesítménymércéit, jól tudja, hogy a szakmai, munkahelyi, akadémiai előjutásban az exkluzív (értelmszerűen angol nyelvű) folyóiratokban megjelenő cikk számít igazán. A könyv mint műfaj igencsak visszaszorult a szakmai teljesítmény ezen kvázi-hivatalos mércéjén; hogy ez jól van-e, arról joggal vitázunk. Még lejjebb áll ebben a hierarchiában a magyar nyelvű könyv, hiszen ritka nyelvről lévén szó, a szerző olvasói köre eléggé be van határolva. A rangsort tekintve még lejjebb áll a könyvfejezet, és ha fokozható a hendikep, akkor az olyan rövid fejezet, amelynek valaki más a tárgya.

Mégis vállalták a megírás munkáját a fejezetek szerzői. Pedig a feladat különös kihívás, hiszen a neten nagy vonalakban azonnal tájékozódhatunk a legfrissebb Nobel-díjas és a húsz évvel ezelőtti díjazott életéről, munkásságának legfőbb átlomásairól. Az okostelefon instant leírást és értelmezést ad bármely kérdésben. Csakhogy az itt olvasható fejezetek az alapos *esszé* és a szakterületet áttekinthető *szemle* együtteseként határozhatók meg. Megírásukhoz szaktudás, valamint a témakör és a díjazott magyarországi percepciójának ismerete szükségeltetett.

Ilyen munkát az ember akkor vállal és végez el, ha a díjazott személy és az áttekinthető tudományterület közel áll hozzá. Erős személyes elköteleződés és szakmaszeretet nélkül ilyen munkára nem találni vállalkozót. Megérdemlik, hogy a szerzők nevét és a választott díjazottakat felsoroljuk.

Benczes István – Golovics József: Esther Duflo (sz. 1972); Berlinger Edina: Oliver Hart (sz. 1948); Biró Péter: Alvin E. Roth (sz. 1951); Csaba László: Daron Acemoglu (sz. 1967); Csekő Imre: Eric S. Maskin (sz. 1950) és Leonid Hurwitz (1917–2008); Czeglédi Pál: Edmund S. Phelps (sz. 1933); Dömötör Barbara: Robert J. Shiller (sz. 1946); Elek Péter: Guido W. Imbens (sz. 1963); Eső Péter: Jean Tirole (sz. 1953) és Roger B. Myerson (sz. 1951); Györffy Dóra: James A. Robinson (sz. 1960); Hermann

Zoltán: Joshua D. Angrist (sz. 1960); Hild Márta: Oliver E. Williamson (1932–2020); Kiss Hubert János: Philip Dybvig (sz. 1955); Király Júlia és László Géza: Ben Bernanke (sz. 1953); Kóczy Á. László: Bengt Holmström (sz. 1949); Komáromi György – Hámori Balázs: Angus Deaton (sz. 1945); Kónya István: Christofer A. Pissarides (sz. 1948) és Dale T. Mortensen (1939–2014); Kőhegyi Gergely: Paul Milgrom (sz.1948); Kutasi Gábor és Ráti József: Abhijit Banerjee (sz. 1961); Ligeti Zsombor: Richard H. Thaler (sz. 1945); Major Klára: Paul Krugman (sz. 1953); Mayer Dietmar: Paul A. Romer (sz. 1955) és William D. Nordhaus (sz. 1951); Mike Károly: Michael Kremer (sz. 1964); Orbán Annamária: Elinor Ostrom (1933–2012); Pintér Miklós: Robert J. Aumann (sz. 1930); Rappai Gábor: Lars Peter Hansen (sz. 1952); Reizer Balázs: David Card (sz. 1956); Schepp Zoltán: Eugene F. Fama (sz. 1939); Sebestyén Tamás: Christofer A. Sims (sz. 1942); Seres Gyula: Robert B. Wilson (sz. 1937); Simonovits András: Peter A. Diamond (sz. 1940); Solymosi Tamás: Lloyd S. Shapley (1923 – 2016); Szabó-Bakos Eszter: Douglas Diamond (sz. 1953); Szántó Zoltán és Pelsőci Balázs Lajos: Thomas C. Schelling (1921 – 2016); Szanyi Miklós: Simon Johnson (sz. 1963); Szőke Bálint: Thomas J. Sargent (sz. 1943); Varga Júlia: Claudia Goldin (sz. 1946). A kötetet nyitó értékelő és összefoglaló esszé-tanulmány Temesi József munkája.

Marad a kérdés: mit ad egy ilyen nagyívű áttekintés az olvasónak, a jelen nagyközönségének? Miért is kellene osztoznia az egyébként nyitott, a gazdaságelmélet iránt érdeklődő kortársnak abban a szellemi izgalomban, amely a magyar szerzők esszéiből árad?

Talán éppen azért, mert elvégre Nobel-díjasokról van szó. Tehát sznobizmusból? Ez így igazságtalan lenne. Más vonatkozásban, így az irodalmi, művészeti nagy díjak bejelentése után is ugrásszerűen megnő a díjazott munkái iránti igény – és jól van ez. Komoly díjakat aligha adnak csak divatból, vagy elszenvedett megpróbáltatások kárpótlásaként, noha nehéz elválasztani a személyt és a művet. Ami tehát a rengeteg új mű között hírnévre emelkedik, minőségi tanúsítványként funkcionál díjazásra tesz szert, joggal kerül be az érdeklődő olvasó látókörbe.

Tudományos elismerés esetén különösen egyértelmű, hogy aki csúcspdíjat nyer, az nagy művet, műveket tett le, vagy olyan iskolát teremtett, amely az ajánlástevők és a zsűrizésben részt vevő kortársak értékelése szerint jelentősen előbbre vitte a tudományterületet. A Nobel-bizottság bizonyos fokig a szakmai kánon megalakítója, döntésével annak alátámasztója; ebbe a ténybe az is beleérthető, hogy a kiválasztásban résztvevők leginkább a tudományág fő sodrában tevékenykednek, akár egyfajta óvatos középutas normát követnek. Az itt bemutatott nevek mellett bizonyára sok más tudós is érdemes lenne kiemelésre, különösen, ha határterületi diszciplínát művel, vagy a vezető tudományos műhelyekről (praktikusan: a nagy amerikai egyetemektől, folyóirat-szerkesztőségektől) távol alkot.

Ezek a fenntartások azonban nem vonatkoznak azokra az értékekre, amelyekről a jelen munka tudósít. Helyénvaló, ha a tájékozódni kész szakember kezébe vesz egy ekkora művet, és figyelmesen elolvassa azt, amit szakértő kortársa az adott év díjazottjáról összefoglal tizenkét oldalon.

A kötet nem regény, hogy a bevezető lapoktól a záró bekezdéssel végezve mondassa el az olvasó: olvastam. Ki-kí a maga szakterületének mélyebb ismeretéhez használhatja fel a Nobel-díjas tudós kiemelkedő írásait, gondolatainak összegzését. A saját szakterületen túli témákban díjazottak életútjába és legfőbb kutatási eredményeibe belepillantva tájékoztatja szakmai horizontját.

Itt is megnyilvánul a könyvnek mint sajátos információs terméknek a nagy többlete a célirányos online kereséssel vagy különösen az olvasóra szabott online kínálattal szemben: tovább lapozva olyan szakterületekkel, kérdésfeltevésekkel találkozunk, amelyek nem voltak benne addigi ismereteink körében.

Kell-e minden díjazott tudóst megismernünk? Ha a nevek nem csengenek ismerősnek, az részben abból is adódik, hogy e tudományos díj kiválasztási eljárásában a nagy egyéni alkotók mellett – igen helyesen – olyanok is elismerést nyertek a tudományos közösségtől, akiknek a munkássága az adott szakterület fejlődése szempontjából kiemelkedő jelentőségű. A szaporodó többes Nobel-díj is jelzi, hogy az odaítélő közösség a megnevezett diszciplína-ág jeles művelőit számon tartja és díjjal elismeri.

A szakmai szakosodás természetes következményeként nem tudunk minden fontos területet akár csak érintőlegesen is megismerni. De éppen azért, mert bár a szakmák szakosodnak, az élet, a gazdaság világa viszont nem törődik a tudományos konvenciókkal, és követi a saját természetes logikáját. Nagyon is ránk fér, hogy legyünk tudatában az érintkező tudás-területen zajló folyamatoknak. E munka szerzői jó kalauzként segítik az érdeklődő olvasót a határátlépést követő útján.

Bod Péter Ákos'

---

¹ *Bod Péter Ákos* professor emeritus, az MTA doktora, Corvinus Egyetem. E-mail: petera.bod@uni-corvinus.hu.

